

## Önsöz

İslâm düşünce ve ilim geleneğinde “ikinci klasik dönem”, birkaç yönden önceki dönemlerden temayüz eder. Düşünce geleneklerinde yöntemlerin tâdil edilmesi, muhatapların değişmesi, farklı düşünce geleneklerinin aynı âlimler tarafından temsil edilmesi, klasik dönemde birer mesele olarak ele alınan mâlûmatın müdevven birer ilim haline gelmesi, farklı ilimlerin potansiyellerini harekete geçirerek tümel ilim olma iddiası, dil ve üslûp değişmesi, klasik metinlerin oluşması bunlar arasında sayılabilir. Adudüddin el-Îcî (ö. 756/1355) İslâm düşüncesinin erken dönem metinlerinin yorumlanarak yeniden düşünce dolaşımına sokulduğu bu dönemin mükemmel bir âlim portresini oluşturur. Îcî'nin *el-Mevâkıf*, *Şerhu'l-Muhtasar*, *el-Fevâid* ve *Tahkîku't-tefsîr* adlı hacimli dört metni, kitabî bir dinin anlaşılmasının ana usulleri olan dört ilmi (usûlü'd-dîn, usûlü'l-fıkıh, usûlü'l-luga ve tefsir) konu edinir. Fahreddin er-Râzî, Âmidî, Sekkâkî, İbnü'l-Hâcib, Zemahşerî gibi âlimlerin eserlerinin yani geçmişin mükemmel bir hâsılası olan bu eserler aynı zamanda sonraki yüzyılların temel çalışma alanlarını belirlediklerinden üzerlerine şerh ve hâşiyeler yazılan *metinler* olmuşlardır. Yeni düşünce okullarının ortaya çıktığı, bütün ilimlerin yeni bir zihniyet, dil ve üslûp ile yeniden inşa edildiği bir çağda onun bütün eserleri üzerine şerh ve hâşiyeye yazılmış olmasının gerekçelerinden biri de budur. Yine onun başta kelâm olmak üzere fıkıh usulü, tefsir, akait, dil ilimleri, ahlâk, araştırma ve münazara âdabı gibi farklı alanlarda kaleme alınmış

kısa metinleri, vaz' ilmi örneğinde olduğu gibi, kurumsallaşmış ve eğitimi standart bir yapıya kavuşmuş medreseler için uygun birer eğitim materyali işlevi de görmüştür. Osmanlı ulemâsının ideal âlim modellerinden birini oluşturan İcî'nin bütün eserleri, şerh ve hâşiyelere esas (metin) teşkil etmiş, özellikle onun *el-Mevâkıf*'ta ortaya koyduğu sistematik bütün ilimlerde örnek alınmıştır.

Müteahhirîn dönemin en önemli hususiyetlerinden biri hemen bütün ilim dallarında âlimlerin, ehl-i tahkik oldukları iddiasıdır. Öyle ki bu iddia kelâmdan tasavvufa, tarihten fıkha, dil ilimlerinden tefsire kadar bütün ilimleri etkisi altına almıştır. *Tahkik* İcî'nin kendi ifadesiyle, amaçsız boş sözlerden, tekrardan, kabuktan, rivayet toplayıcılığınan, iknadan, propagandadan, aldatmacedan, kararsızlık reziletinden, taklitten uzak bir şekilde hakikatin, şüpheden, şek, tenkit ve tezyiften arındırılmış olarak maddesi ve sureti cihetiyle tetkik edilmiş delillerle ispatıdır.

Son iki yüzyılda İslâm düşünce ve ilim geleneği hakkında yazan oryantalistler ve müslümanlar, tahkik dönemine pejoratif atıflar yapmaya devam ettiler. Bu durumun gerekçesini oryantalistler müteahhirîn dönemde orijinal bir fikir üretilmediği üzerine bina ederken, popüler müslüman düşünürler âcil çözümlere ihtiyaç duydukları yenilmişlik çağında müteahhirîn dönemin “seb'-i şidâd” gibi tahkim ve tahkik edilmiş şerh ve hâşiyeleriyle uğraşmaya vakit bulamadılar. Bu sebeple âcil meseleler karşısında pratik çözümlere sığındılar. Öyle ki son iki yüzyıllık düşünce serüvenimiz, doğrudan vahyin metnine, Asr-ı saâdet'e, daha geleneksel tavır gösterenlerimiz elinde ise İslâm'ın ilk dört yüzyılına odaklanmak şeklinde kökenci bir tarzda tezahür etmiş; ağır ve meşakkatli bir yolculuğu gerektirdiğinden *tahkik* tavrını, maalesef *taklit* diye niteleyerek atlamayı seçmiştir. Oysa tahkik çağlarının dikkate alınmaması, Selçuklu, İlhanlı, Memlük, Bâbü, Altın Orda, Osmanlı vb. dönemleri boyunca binyıllık İslâm düşünce mirasının dikkate alınmaması anlamına gelmektedir.

Müteahhirîn döneme dair daha çok ilmi çevrelerde ortaya çıkan olumsuz yaklaşımın sebebi ise bu dönem düşüncesinin

her yönüyle bir mezc ve telfikî tedahül olduğu iddiasıdır. İbn Haldûn'dan beri türlü söylemlerle devam eden bu iddiaya göre birinci aşamada felsefe meseleleri Gazzâlî ve Râzî gibi kelâmcılar tarafından reddedilmek amacıyla ele alınmış, ikinci aşamada ise Tûsî ve Beyzâvî gibi kelâmcılar felsefe ve kelâmı birbirinden ayırt edilemez hale getirmişlerdir. Ancak belirtmek gerekir ki yöntem, konuların bablara ayrılması ve tümel ilim olma gayesi gibi başlıklarda bir tedahülden bahsedilse bile İcî örneğinde görüleceği üzere ana akım itibariyle kelâmcılar Allah'ın fâil-i muhtar olduğu, âlemin hâdis olduğu, sudûrun ve nedenselliğin reddi, nefsin mücerret cevher olmadığı ve bedensel dirilişin kabulü gibi temel iddialarını devam ettirmişlerdir. Bunun dışında cisim, zaman, hareket ve mekânın atomik olduğu, bedensel dirilişin hak olduğu, âhiretin fiilen vuku bulacağı, bu sebeple iki âlemin mümkün olduğu, kâinatın bütünüyle oluş bozuluşa konu olduğu, felsefi suret görüşünün reddedilip bilginin izâfet olduğu, nefsin teorik tecerrütte kurtuluşuna inanmama gibi konularda kendi görüşlerini sürdürmeye devam etmişlerdir.

Son yıllarda müteahhirîn döneme ilişkin yoğunlaşan çabaların bir sonucu olarak yazılmış orijinal makalelerden oluşan elinizdeki bu kitap, İcî'yi çeşitli yönleriyle tanıtmayı ve müteahhirîn döneme ilişkin yukarıda bahsedilen olumsuz yargıları tâdile katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Eserde İcî'nin hayatı, eserleri, çeşitli sahalara ilişkin düşünceleri ve düşünce tarihindeki yeri farklı yönleriyle, mukayeseli biçimde ve bir bütünlük içinde ortaya konulmaya çaba gösterilmiştir. Eserdeki makaleleri üç ana başlık halinde tasnif etmek mümkündür. İlk makale İcî'nin hayatını ve entelektüel çabalarının anlamını ele alan, İcî düşüncesini okumaya bir giriş niteliğindedir. Sonraki makaleler İcî'nin farklı yönlerini, meselâ onun vaz' ilmi, dil felsefesi, araştırma yöntemi, akait, kelâm ve kelâmın çeşitli alt meseleleri, fıkıh usulü, tefsir, fırkalar tarihi ve ahlâk gibi türlü ilim sahalarındaki görüşlerini derinliğine analiz etmektedir. İki makale ise İcî eserleri üzerine yazılan şerh ve hâşiyelerin yöntemini ve literatürünü özellikle dil felsefesi ve ahlâk ilimlerini dikkate alarak incelemektedir. Kitabın ana

hususiyetlerinden biri, hacimli müstakil çalışmaları hariç İcî'nin bütün kısa metinlerinin kitapta metin veya tahkik ve tercümeleleriyle birlikte yer almasıdır. Böylece ilim adamları, İcî hakkında ileri sürülen fikirlerin kaynağını da doğrudan okuma fırsatı bulacaktır. Kuşkusuz bu eser, İcî üzerine tüketici bir çalışma değildir. Umud edilen ise eserin hem İcî hem müteahhirin düşüncesine bir başlangıç olarak okunması, bu döneme ilişkin daha derinlikli çalışmaların alt zeminini oluşturacak bir teşvik olarak algılanmasıdır. Eserde planlanmasına rağmen çeşitli sebeplerle yer almayan yöntem sorununa ilişkin bir çalışmayı, İcî üzerine gelişen akait, kelâm, âdap ve vaz' alanlarında ortaya çıkan şerh ve hâsiyelerin bir dökümünü sonraki baskılarda giderebilmeyi umuyor, bu bağlamda kitaba ilişkin düşünce, tavsiye ve tenkitlerini iletecek ilim adamlarına minnettar kalacağımı belirtmek istiyorum.

Kitap uzun ve zahmetli bir sürecin sonunda ortaya çıktı. Dolayısıyla bu sürecin hitamının misk olmasına vesile olan, yoğun ilmî ve tedris faaliyetlerine rağmen projeye ilişkin önerileri kabul eden, süreçleri takip eden ve sonuçta makalelerini ulaştıran ilim adamlarına içtenlikle teşekkür ediyorum. Eserin nihaî şeklini almasında gerçekten dikkatli çalışmaları ile emeği geçen, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi çalışanlarına, özellikle yayın süreçlerini takip eden kıymetli dostlarıma minnettarlığımı iletmek istiyorum.

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi tarafından hususi bir dikkatle ele alınan ikinci klasik döneme ilişkin çabaların daha da artmasını, elinizdeki eserin okuyucularına, ilim adamlarına ve ilim talebesine faydalı olmasını, kültürel mirasımıza katkı sağlamasını her başarının sahibi Cenâb-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

**Eşref Altaş**

Aralık 2017

## İçindekiler

AYRINTILI İÇİNDEKİLER 11

KISALTMALAR 19

### 1 İCÎ, ADUDÜDDİN

KADI EBÜ'L-FAZL ABDURRAHMAN B. RÜKNEDDİN

B. ABDURRAHMAN (ö. 756/1355) 21

*Tahsin Görgün*

### 2 ADUDÜDDİN EL-İCÎ VE ER-RİSÂLETÜ'L-VAZ'İYYE 77

*Abdullah Yıldırım*

### 3 İCÎ'NİN BELÂGAT ANLAYIŞI 119

*M. Taha Boyalık*

### 4 NEYİ, NASIL TARTIŞABİLİRİM?

İCÎ'DE TARTIŞMA MANTIĞI 187

*Mehmet Özturan*

### 5 AKAİD-KELÂM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA

AKAİD LİTERATÜRÜNÜ OKUMAK:

İCÎ'NİN AKAİD RİSÂLESİ ÖRNEĞİ 229

*M. Ali Koca*

### 6 KELÂM GELENEĞİNDE ADUDÜDDİN EL-İCÎ:

KELÂMİN BİLİMSEL KİMLİĞİ SORUNU 299

*Ömer Türker*

### 7 İCÎ KELÂMINDA FİZİK 339

*Osman Demir*

- 8** ADUDÜDDİN EL-İCÎ'NİN KELÂMULLAH HAKKINDAKİ  
RİSÂLESİ 391  
*Eşref Altaş*
- 9** FIRAK LİTERATÜRÜNE DOLAYLI ANCAK ETKİLİ BİR KATKI  
ÂMİDÎ TASNİFİNİ MEŞHUR EDEN MÜTEKELLİM:  
ADUDÜDDİN EL-İCÎ 409  
*Kadir Gömbeyaz*
- 10** MÜTEAHHİR DÖNEM FIKİH USULÜNDE  
ADUDÜDDİN EL-İCÎ'NİN ŞERHU'L-MUHTASAR'I 429  
*Tuncay Başoğlu*
- 11** ADUDÜDDİN EL-İCÎ'NİN TEFSİRCİLİĞİ  
VE TAHKİKÜ'T-TEFSİR ADLI ESERİ 477  
*Harun Ögmüş*
- 12** İCÎ'DE AHLÂK FELSEFESİNİN TEMEL MESELELERİ 523  
*Mustakim Arıcı*
- 13** İLİMLERİN METİNLEŞME SÜRECİNE BELÂGAT  
GELENEĞİ BAĞLAMINDA BİR NOT:  
EL-FEVÂİDÜ'L-GİYÂSİYYE ŞERH VE HÂŞİYELERİ 581  
*Murat Tala*
- 14** AHLÂK-I ADUDİYYE LİTERATÜRÜ  
VE ŞERHLERDE YÖNTEM SORUNU 631  
*Mustakim Arıcı*
- DİZİN 655

## Ayrıntılı İçindekiler

İÇİNDEKİLER 9

KISALTMALAR 19

**1 İCİ, ADUDÜDDİN**  
**KADI EBÜ'L-FAZL ABDURRAHMAN B. RÜKNEDDİN**  
**B. ABDURRAHMAN (ö. 756/1355) 21**

*Tahsin Görgün*

İcî'nin Yaşadığı Dönemde İslâm Medeniyeti Üzerine

Dünya Tarihi Perspektifinde Bazı Gözlemler 23

Hayatı 31

İlmî Şahsiyeti 35

a. Metodu 37

b. Bilgi 43

c. İlim Anlayışı 48

d. Kelâm 54

Tesiri 62

Eserleri 64

Kelâm ile İlgili Eserleri 65

Dil Bilimi ve Dil Felsefesi ile İlgili Eserleri 67

Fıkıh Usulü ve Cedel ile İlgili Eserleri 69

Tefsir Eserleri 70

*Ahlâk-ı Adudiyye* ve Diğer Eserleri 71

Bibliyografya ve Literatür 72

**2 ADUDÜDDİN EL-İCİ VE ER-RİSÂLETÜ'L-VAZ'İYYE 77**

*Abdullah Yıldırım*

Risâlenin Muhtevası ve Tahlili 80

EK: *er-Risâletü'l-vaz'îyye*'nin Tahkik ve Tercümesi 107

### 3 İCİ'NİN BELÂGAT ANLAYIŞI 119

#### M. *Taha Boyalık*

- I. Giriş 119
- II. Belâgat İlminin Teşekkül Evresi 120
- III. Abdülkâhir el-Cürcânî ile Yaşanan Kırılma 124
- IV. Fahreddin er-Râzî'nin Belâgat İlmini Sistematik Hale Getirme Çabası 127
- V. Sekkâkî ve Sistematik Bir İlim Olarak Belâgat 129
- VI. Sekkâkî'nin İzinde İcî'nin Belâgat Anlayışı 132
  - A. Meânî İlmi 135
  - B. Beyan İlmi 137
    - 1. Teşbih 138
    - 2. Mecaz 142
    - 3. İstiare 143
    - 4. Kinaye 147
  - C. Bedî' Konuları 149
- VII. Sonuç 150
- EK: *Risâletü'l-medhal fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî'in*
  - Arapça Tahkiki 153
  - Tahkikte Esas Alınan Nüshalar ve İzlenen Yöntem 153
  - Belâgat İlmine Giriş: Meânî, Beyan ve Bedî'* 157
    - İlk Matlab: Meânî İlmi 157
      - [1. Haberî İsnadın Durumları] 157
      - [2] Müsnedün İleyhin Durumları 159
      - [3] Müsnedin Durumları 165
      - [4] Fiile Taalluk Edenlerin Halleri 165
      - [5. Kasr] 167
      - [6] İnşâ 167
      - [7] Fasl ve Vasl [Ayırma ve Bağlama] 169
      - [8] Fasil [İcaz ve Itnap (Kısa ve Uzun Söyleyiş)] 171
    - İkinci Matlab: Beyan İlmi 173
      - [1] Teşbih 173
      - [2] Hakikat ve Mecaz 175
      - [3] Kinayeli İstiare 177
      - [4] Kinaye 179



- Üçüncü Matlab: Bed' İlmi 179  
 [A] Güzelleştirici mânevî olabilir. 179  
 [B] [Güzelleştirici] lafzî de olabilir. 181

#### **4 NEYİ, NASIL TARTIŞABİLİRİM? İCÎ'DE TARTIŞMA MANTIĞI 187** **Mehmet Özturan**

- I. Giriş 187  
 II. Tartışmaya Hazırlık 190  
 A. Neyi Tartışabilirim? 190  
 B. Doğru Aktarım ve Aktarımın Doğruluğu 195  
 1. Delilin (Öncüllerinden Birinin yahut Her İkisinin) Delillendirilmesini İstemek (Men') 196  
 2. Delilin Boşa Çıkarılması (Nakz) 203  
 3. Muâraza 207  
 III. Sonuç 211  
 EK 1: Terimler Sözlüğü 214  
 EK 2: Adudüddîn el-İcî'nin *Metnu Âdâbi'l-Bahs* Adh Eserinin Neşri ve Tercümesi 216

#### **5 AKAİD-KELÂM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA AKAİD LİTERATÜRÜNÜ OKUMAK: İCÎ'NİN AKAİD RİSÂLESİ ÖRNEĞİ 229** **M. Ali Koca**

- I. Giriş 237  
 II. İslâm Akaidinin Temel Özellikleri 237  
 III. *el-Akâidü'l-Adudiyye*'nin Yazım Amacı ve İçerdiği İtikadî Konuların Tertibi 253  
 A. Önceki Akaid Risâlelerinde Genellikle Yer Aldığı Halde *el-Akâidü'l-Adudiyye*'de Yer Almayan Konular 257  
 B. Önceki Akaid Risâlelerinde Bulunmadığı Halde İlk Defa *el-Akâidü'l-Adudiyye*'de Eklenen Konular 258

1. Tecessüsün Câiz Olmaması 258
2. Rıdvan Biatına Katılanlar ile Bedir Ehlinin Cennetlik Olması 260
- C. Önceki Akaid Risâlelerinde Genellikle Yer Aldığı Halde Diğer Risâlelerden Farklı Olarak İcî'nin Tasarrufta Bulunduğu Konular 262
  1. İcî'nin Eklediği Bir Cümle ya da Kayıtle Vurgusunu Kaydırdığı Konular 262
    - a. Allah'ın Fiillerinde Garazın Bulunmadığı Düşüncesinde Hikmetin Gözetildiğine Vurgunun Kaydırılması 262
  2. İcî'nin Alt Problemlerinden Biri Çerçevesinde Ele Alarak Farklı Yön/lerini Ön Plana Çıkardığı Konular 266
    - a. Âlemin Hudûsu Düşüncesini Filozofların Zatî Hudûs Fikri Çerçevesinde Ele Alması 266
    - b. Mârifetullahın Vâcip Oluşunun Muallim Öğretisine Karşı Ele Alınması 273
- IV. Sonuç 277
- EK: Adudüddin el-İcî'nin *el-Akâidü'l-Adudiyye*'sinin Tahkik ve Tercümesi 281
  - Tahkikte Esas Alınan Nüshalar ve İzlenen Yöntem 281
  - el-Akâidü'l-Adudiyye* 285

## 6 KELÂM GELENEĞİNDE ADUDÜDDİN EL-İCİ: KELÂMİN BİLİMSEL KİMLİĞİ SORUNU 299

*Ömer Türker*

- I. Giriş
- II. İcî'yi Eleştirel Eş'ariliğe Bağlayan Görüşlerin Bir Hulâsası 300
  - A. Nefis Teorisi 302
  - B. Genel Kavramlar 310
- III. Kelâm İlminin Bilimsel Kimliği Sorunu 317

## 7 İCİ KELÂMINDA FİZİK 339

*Osman Demir*

- I. Giriş 339
- II. İcî'ye Gelen Yol: Mütেকaddimîn Kelâmında  
Tabiat 341
- III. İcî'de Tabiatın Yapısı: Cisim ve Unsurları 347
- IV. İcî'nin Atomculuk ve Hilomorfizim  
İncelemeleri 354
- V. İcî'de Tabiatın İşleyişi: Fâil-i Muhtar, Âdet  
ve Nedensellik 365
- VI. Sonuç Yerine 383

## 8 ADUDÜDDİN EL-İCİ'NİN KELÂMULLAH HAKKINDAKİ RİSÂLESİ 391

*Eşref Altaş*

- Risâlenin Muhtevası ve Tahlili 391
- EK: Adudüddin el-İcî'nin *Risâle fî Kelâmillah* Adlı Eserinin  
Tahkik ve Tercümesi 399
- Tahkikle İlgili Not 399
- Kelâmullah Hakkında Bir Risâle* 401
- İcî'nin Kelâm Sıfatı Hakkındaki Risâlesinin  
Cürçânî'nin *Şerhu'l-Mevâkıf*'indeki Hulâsası 407

## 9 FIRAK LİTERATÜRÜNE DOLAYLI ANCAK ETKİLİ BİR KATKI ÂMİDİ TASNİFİNİ MEŞHUR EDEN MÜTEKELLİM: ADUDÜDDİN EL-İCİ 409

*Kadir Gömbeyaz*

- I. Giriş 409
- II. *el-Mevâkıf*'ta İhtisar Edilen Âmidî Tasnifinin  
Özellikleri 412
- III. *el-Mevâkıf*'taki Fırka Tasnifinin  
Sonraki Dönemlere Tesiri 415
- IV. Sonuç 422

## 10 MÜTEAHHİR DÖNEM FIKIH USULÜNDE ADUDÜDDİN EL-İCÎ'NİN ŞERHU'L-MUHTASAR'I 429 *Tuncay Başoğlu*

- I. Giriş 429
- II. Adudüddin el-İcî'nin Usul Eserleri 431
- III. Şerhteki Üslubu 443
- IV. Adudüddin el-İcî'nin Fıkıh Usulüne Dair Bakış Açısı  
ve Görüşleri 448
- V. Adudüddin el-İcî'nin Eseri Etrafında Oluşan Gelenek  
ve İlgili Literatür 462

## 11 ADUDÜDDİN EL-İCÎ'NİN TEFSİRCİLİĞİ VE TAHKİKÜ'T-TEFSİR ADLI ESERİ 477 *Harun Ögmüş*

- I. Giriş 477
- II. Eserin Yazılış Gayesi, Kaynakları ve Metodu 479
- III. Kur'an Algısı ve Tefsir Anlayışı 490
- IV. Dil ve Belâgat Yönü 497
- V. Rivayet Yönü 505
- VI. Kelâmî Yönü ve Kevnî Âyetleri Tefsiri 508
- VII. Fıkhî Yönü 516
- VIII. Sonuç 518

## 12 İCÎ'DE AHLÂK FELSEFESİNİN TEMEL MESELELERİ 523 *Mustakim Arıcı*

- I. Felsefî Geleneği Takip Eden Bir Ahlâk Metni:  
*el-Ahlâku'l-Adudiyye* 523
- II. Ahlâkî Eylemin Kaynağı Olarak Nefis  
ve Nefsin Güçleri 527
- III. Hıyın Mahiyeti 531
- IV. Hıyınları Değıştirmek Mümkün mü? 540
- V. Erdemler Ahlâkî ve Ahlâkî Hastalıkların  
Tedavisi 544

- EK: *Ahlāk-ı Adudiyye*'nin Arapça Metni ve Tercümesi 555  
*Ahlāk-ı Adudiyye* 557  
 Birinci makale ahlāk ilminin nazari kısmı hakkındadır 557  
 İkinci makale huyların korunması ve kazanılması  
 hakkındadır 563  
 Üçüncü makale ev yönetimi hakkındadır 569  
 Dördüncü makale devlet yönetimi hakkındadır 571

### 13 İLİMLERİN METİNLEŞME SÜRECİNE BELÂGAT GELENEĞİ BAĞLAMINDA BİR NOT: EL-FEVÂİDÜ'L-GİYÂSİYYE ŞERH VE HÂŞİYELERİ 581 Murat Tala

- I. Giriş 581  
 II. Belâgat İlminin Kuruluşu ve Metinleşme Süreci 588  
 A. *el-Fevâidü'l-Giyâsiyye* Şerh ve Hâşiye Literatürü 594  
 1. *el-Fevâidü'l-Giyâsiyye* Şerh Literatürü 595  
 a. *el-Fevâidü'l-Giyâsiyye* Şerhleri 595  
 b. *el-Fevâidü'l-Giyâsiyye* Şerhlerinin  
 Muhtasarları 605  
 c. *el-Fevâidü'l-Giyâsiyye*'deki Şiirlerin  
 Şerhleri 605  
 2. *el-Fevâidü'l-Giyâsiyye* Literatürüne  
 Ait Hâşiyeler 606  
 a. *el-Fevâidü'l-Giyâsiyye*'nin Hâşiyeleri 606  
 b. *el-Fevâidü'l-Giyâsiyye* Şerhlerinin  
 Hâşiyeleri 606  
 i. Müstakil Hâşiyeler 606  
 ii. Müstakil Olmayan Hâşiyeler:  
 Kayıtlara Girmemiş İlmî Hâsıla 608  
 B. *el-Fevâidü'l-Giyâsiyye* Literatürünün  
 Genel Özellikleri 609  
 1. Literatürün Yaklaşık Hacmi ve Gelişim Seyri 610  
 2. Şerh ve Hâşiye Nüshalarının Hayat  
 ve Yolculukları 613

3. Literatürün Temel Unsurları 613
    - a. Şerh ve Hâşiyeler Arası İrtibat ve Tamamlayıcı Unsurlar 614
    - b. Şerh ve Hâşiyelerde Sürekli Kalan Unsurlar 614
    - c. Şerh ve Hâşiyelerde Değişen Unsurlar 617
  4. İcî'ye Yönelik Tenkitler ve Onun Eserlerine Atıflar 619
  5. Literatürün Belâgat Tedrisindeki Durumu 620
  6. Literatüre Ait Şerh ve Hâşiyelerde Özgünlük Problemi 621
  7. Belâgatın Nazarı Çerçevesine Genel Yaklaşım 622
  8. el-Fevâidü'l-Gıyâsiyye'nin Söz Varlığının Şerh ve Hâşiyelerdeki Hayatı 623
- III. Sonuç 624

## **14 AHLÂK-I ADUDİYYE LİTERATÜRÜ VE ŞERHLERDE YÖNTEM SORUNU 631**

***Mustakim Arıcı***

- I. *Ahlâk-ı Adudiyye* Literatürü 631
  - A. Metin 633
  - B. Şerhler 634
- II. Literatürün Tahlili 636
  - A. Şerhe Niçin İhtiyaç Var? 636
  - B. Şârihlerin Kaynakları ve Şerhler Arası İrtibat 640
  - C. Şerhlerde Yöntem ve Şârihlerin Hususi Vurguları 647

**DİZİN 655**